

עיון בסיפורי המקדש

בנין הורדוס והגשמים – חלק א'

השבוע סערה הארץ בעיקר בהכנות לסערה. כמה ירד, היכן ירד, וכיצד צריך להיערך. מזג האוויר הוא חלק משגרת חיינו, 'ע' ד פל ימי הארץ זרע וקציר נק' ר נח' מ וקנין נח' רף ניום וליילה ל' א ישב תו', ובכל עונה יש להתכונן לתנאים המיוחדים – קור או חום, רוחות וסערות – שלפעמים משבשים את השגרה.

גם בבית המקדש יש צורך לשמור על שגרת העבודה, עבודת התמיד, גם במצבים קיצוניים. אנו נפתח את הדיון בסיפור קצר הקשור לגשם ובניין המקדש (בשבוע הבא נרחיב בתחילת הסיפור שהוביל את הורדוס לבנות המקדש) ואח"כ נראה מעט מקורות הקשורים למזג האוויר והמקדש.

בנין מקדש הורדוס וירידת הגשמים:

"וכן מצינו בימי הורדוס שהיו עוסקין בבנין בית המקדש והיו יורדין גשמים בלילה. למחר נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה ויצאו העם למלאכתו וידעו שמלאכת שמים בידיהם" (תענית כ"ג).

אז מה למדנו?

כשלוש מאות שנה לאחר בניין המקדש הראשון, עלה הורדוס לשלטון. אחד ממפעלי הבנייה החשובים ביותר שעשה הורדוס היה שיפוץ הרחבת בית המקדש. זאת לאחר שרצה לכפר על מעשיו בהריגת חכמי ישראל, כפי שנרחיב בשבוע הבא.

מלאכת בניין המקדש ארכה שלוש שנים, במהלכן פורק המקדש כמעט עד היסוד ונבנה שוב מחדש. כיוון שהורדוס לא עשה זאת מתוך אהבת המקדש, אלא כדי לטהר את שמו ולהגדילו, היינו יכולים לחשוב שאין זה רצון ה'. בא הסיפור שלנו ומלמד ש'ידעו שמלאכת שמים בידיהם'.

הסיפור מופיע בתוך קטע בגמרא במסכת תענית המלמד שככל שהעם ברמה יותר גבוהה, כך לא רק שיורדים 'גשמים בעתם' - כלומר בעונה המתאימה, אלא גם כשנח לבריות. למשל בלילי שבתות כשהעם אינו צריך לצאת לשדות. דוגמא נוספת - בניין מקדש הורדוס שירדו גשמים רק בלילה בכדי שלא תתעכב בניית המקדש. דבר זה חשוב במיוחד בשיפוץ מבנה שצריך להמשיך לפעול תוך כדי העבודה. (נסו לדמיין כיצד נראה בית בתקופת השיפוצים, כאשר צריך להמשיך לחיות בתוך הבית). רבי צדוק מדייק דבר נוסף:

"וכשעסקו בבנין הורדוס איתא דירדו גשמים בלילה כו', וידעו שמלאכת שמים בידיהם. והגם דפשוטו שלא נתבטלו ממלאכתם. הכוונה גם לזה דעל ידי שמלאכת שמים בידיהם ביום המשיכו השפעת הגשמים בכל לילה להיות אז מיטרא" (פרי צדיק מאמר קדושת השבת, מאמר ב')

כלומר לא רק שהם לא נתבטלו ממלאכתם, אלא שכל יום עבודה בבניין המקדש – הוא זה שגרם לכך שהם זכו לברכת הגשמים!

"יען ביתי אשר הוא תרב... על בן עליכם פלאו שמים מטל והארץ בלאה ובוילה" (חגי, א')

עבודת התמיד, כשמה כן היא, לא פסקה לרגע. כאן אי אפשר להודיע בשש בוקר האם יפתח המקדש או לא. לצורך כך היו כמה פתרונות על מנת להקל מעט על עבודת הכהנים:

- **מדורות בית המוקד.** אחת הלשכות בצפון העזרה הינה לשכת בית המוקד. בלשכה זו היו ישנים הכנים לילה לפני עבודתם במקדש. "ובית גדול היתה, מקף רובדין של אבן, וזקני בית אב ישנים שם ומפתחות העזרה בידם, ופרחי קהנה איש פסו בארץ". הלשכה נקראת כך על שם המדורה הגדולה שהיתה במרכזה. מטרת הלשכה לחמם את הכהנים:

"בית המוקד - לשכה גדולה היא שהכהנים מתחממין שם במדורת אש הנסקת תמיד, מפני שמהלכין יחפים על רצפת שיש בעזרה, כדאמרינן בזבחים הואיל ורצפה מקודשת, דכתיב ביום ההוא קדש המלך את תוך החצר, וכלי שרת מקודשין, דכתיב וימשחם ויקדש אותם, מה כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בינו לבין כלי שרת, אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה:" (רש"י שבת י"ט):

רש"י מדגיש בזמן עבודתם חייבים הכהנים להלך יחפים על רצפת העזרה, הם ממהרים לחזור להתחמם לאור המדורה. זאת בנוסף למדורה נוספת שהיתה סמוכה למקווה של הכהנים:

"בה יורדין לבית הטבילה - באותה לשכה היה יורד הכהן שראה קרי והולך במחילה שתחת בית המקדש לבית הטבילה ושם מדורה שמתחמם בה הכהן שטבל ועלה ונסתפג, ולשכת המוקד היא קרויה, והיא פתוחה לבית המוקד הגדול"

- **חימום המקווה.** בנוסף, אם היה צורך, מותר היה לחמם את המקווה, אף בשבת וביום הכיפורים:
- "תניא אמר רבי יהודה: עששיות של ברזל היו מחמין מערב יום הכפורים ומטילין לתוך צונן כדי שתפיג צינתן" (יומא ל"ד):

- **הרופא של בית המקדש.** למרות כל זאת, לפעמים כל זה לא עזר, עד שהגיע הרופא. אחד משלושה עשר שהיו במקדש היה בן אחיה הרופא:

"בן אחיה על חולי מעים, כי הכהנים היו מהלכין על הרצפה כל היום והיו משתמשים במים ולא היה עליהם אלא בגד אחד בכל הזמנים, כי אסור להם לעבוד אלא בד' בגדים, כתונת ומכנסים ומצנפת ואבנט, לא פחות ולא יותר. ואוכלין הבשר, ומפני זאת ההנהגה היה מתרפה טבעם והיו כחות אבריהם הפנימים חלויים ובן אחיה הנזכר היה ממונה על רפואתם, ולזה נתכוונו באמרם על חולי מעים" (פירוש המשניות לרמב"ם, מסכת שקלים פרק ה')

כך בקיץ החם ובחורף הקר התנהלה עבודת התמיד, לפעמים במסירות גדולה ובתנאים לא פשוטים. חשוב להדגיש שכאשר הכהנים אינם עובדים עבודת מקדש הם אינם חייבים להלך יחפים, ואינם חייבים ללבוש את בגדי הכהונה.

לכן לא מן הנמנע שאנו נראה כהנים מסתובבים בבית המקדש עם מטריות ונעליים (אך לא מעור, ואולי אף יתירו להם מגפי גומי?) ורק בשעת עבודתם הם ילבשו בגדי קודש בלבד, ירוצו לקדש ידיים ורגליים, יעבדו את עבודתם וימהרו לחזור ולהתחמם בבית המוקד. כך, למשל, במהלך עבודת יום הכיפורים מתירים לכהן הגדול לפשוט את בגדי הקודש ולקרוא בתורה בבגד נח יותר:

"בא לו כהן גדול לקרות. אם רצה לקרות בגדי בוש, קורא. ואם לא, קורא באצטלית לבן משל" (יומא פרק ז', משנה א')

אני מחליקו

כפי שראינו הכהנים היו עובדים יחפים בשעת עבודתם. מעבר לקור בו היו צריכים להתמודד, היתה בעיה נוספת בעלייה אל המזבח. זאת כיוון שהשיפוע החד של הכבש היה עשוי משיש חלק, שלפעמים קפא או נרטב בימי החורף. לצורך כך השתמשו בפתרון המשמש אותנו עד היום:

”מחזירין רטיה במקדש, אבל לא במדינה... כהן שלקה באצבעו, פורץ עליה גמי במקדש, אבל לא במדינה. בויקין מלח על גבי הכבש בשביל שלא יחליקו...” (משנה עירובין פרק י“)

תחילה להלכות האחרות המופיעות במשנה. המשנה מביאה רצף של הלכות המותרות בשבת רק במקדש ולא במדינה (=מחזין למקדש). המשותף לכולם שהן מותרות כיוון שאלו איסורי דרבנן שלא אסרו במקדש. למשל, לכהן מותר להחזיר פלסטר או לחבוש פצע מבלי לחשוש להוצאת דם. בזמן העבודה הוא מסיר לרגע את התחבושת החוצצת, ולאחר העבודה ממהר להחזירה. ולענין שלנו: מותר לבזוק מלח על גבי הכבש בכדי שלא יחליקו הכהנים. ומדוע שיחליקו? באופן פשוט המזבח חלק ועל ידי המלח, כבש המזבח נהיה מחוספס יותר ומקל על העלייה. אך יש המסבירים שמדובר בקרח או שלג המצטבר על הכבש (בדומה לקרה על הכביש בשעות הבוקר). המלח מסייע להמסת הקרח שנוצר, כפי שעושים היום בעת השלגים.

תיקון הדרכים:

לאחר סערה או סופה מתגלות תשתיות שנהרסו ויש צורך לתקן. בזמן המקדש היה רצון מיוחד לתקן במיוחד את הדרכים המובילות לירושלים, בכדי להקל על עולי הרגל.

”באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים. בחמשה עשר בו... ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקואות המים, ועושין כל צרכי הרבים, ומצנין את הקברות” (משנה שקלים א“)

פירוש הרע”ב – מתקנים את הדרכים ואת הרחובות – השוקים שנתקלקלו בגשמים בימות החורף, מתקנים אותם בשביל עולי רגלים.

לסיכום:

פתחנו בסייעתא דשמיא שהיתה לבוני המקדש שפיאר הורדוס, בכך שלא ירדו גשמים שהפריעו למלאכת הבנייה. עוד הדגשנו שעצם העיסוק בבנייה הוא שהביא ברכת הגשמים. מתוך כך למדנו שיש למזג האוויר צד טוב, 'גדול יום הגשמים כיום מתן תורה'. מצד שני הגשם והקור יכולים לפגוע ולהזיק. הכל תלוי בנו ובמעשינו. "הנ' תן גשם ויורה ומלקוש בעתו שבע'ת תקות קציר ישמר לנו: עונותיכם הטו אלה וחס' אותיכם מנעו הטוב מכם"

בהמשך ראינו את מסירות הנפש של הכהנים, שלא נמנעו מלעבוד בכך מזג אוויר. גם כאשר הם מהלכים יחפים על כבש קפוא במקצת, ולפתע מגיעים אל אש המערכה היוקדת. דבר שפגע לא אחת בבריאותם.

יכולנו להוסיף את הגשמים שלא כיבו את אש המערכה והרוח שלא ניצחה את עשן המערכה. על כך ועד בפעם אחרת.